

Παρουσίαση σεμιναρίου στον ΚΟΕΕ

«Ο ρόλος των συνοδών λειτουργεί ως διαχωριστικό τείχος ή ως καταλύτης της ένταξης για τα παιδιά με αναπηρίες;». Μία έρευνα συνοδών σε νηπιαγωγεία της Κύπρου



Έλενα Ιωάννου
Παναγιώτα Κυριάκου

ΔΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ

- Θεσμός των συνοδών
- Μεθοδολογία
- Αποτελέσματα-Συμπεράσματα
- Βιβλιογραφία



Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

Ανάπτυξη του επαγγέλματος των συνοδών:

- Στις περισσότερες χώρες το προσωπικό που προσλαμβάνεται στα σχολεία για να βοηθήσει στην τάξη τους γενικούς και ειδικούς εκπαιδευτικούς στις προσπάθειες τους να εκπαιδεύσουν τα παιδιά με αναπηρίες είναι οι **συνοδοί** (Giangreco & Doyle, 2007).
- Οι **συνοδοί** μέσα από το ρόλο τους υποστηρίζουν την εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία στη γενική τάξη χωρίς αποκλεισμούς (Giangreco & Doyle, 2007).
- Τα τελευταία χρόνια αυξάνονται ολοένα και περισσότερο, εφόσον ο ρόλος τους κρίνεται σημαντικός, απαραίτητος και αναγκαίος για τα παιδιά με αναπηρίες.
- Συγκεκριμένα, την τελευταία δεκαετία παρατηρείται ραγδαία αύξηση του αριθμού των συνοδών στα σχολεία γενικής εκπαίδευσης.

(Κλεάνθους, Παπαλεξανδρή & Φτιάκα, 2012)

- Όσον αφορά το θεσμό των συνοδών δεν υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα μέχρι αυτή την στιγμή, τα οποία διερευνούν τις διάφορες πτυχές αυτού του θεσμού (Φτιάκα & Παλμύρη, 2006).
- Ο ρόλος των συνοδών δεν έχει μελετηθεί αρκετά, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει μεγάλη γκάμα βιβλιογραφίας, αλλά εντούτοις βλέπουμε ότι στην Κύπρο έχει επεκταθεί αρκετά (Giangreco, Halvorsen, Doyle & Broer, 2004).
- Σε εθνικό επίπεδο οι περισσότεροι μαθητές με αναπηρία εκπαιδεύονται στη γενική εκπαίδευση και αυτό έχει ως αποτέλεσμα την άνθηση του επαγγέλματος των συνοδών κυρίως στα σχολεία της Αμερικής (Giangreco, Halvorsen, Doyle & Broer, 2004).

Πότε άρχισε επίσημα το επάγγελμα των συνοδών στην Κύπρο:

- Στην Κύπρο με βάση τους νόμους περί Αγωγής και Εκπαίδευσης Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες του 1999 μέχρι το 2014, η **Επαρχιακή Επιτροπή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΕΕΕΑΕ)** είναι το αρμόδιο σώμα που θα αξιολογήσει τις ανάγκες του κάθε παιδιού, έχοντας στόχο την παροχή ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης ή άλλης μορφής στήριξης για την ικανοποίηση των αναγκών όλων των παιδιών ανεξαιρέτως.
- Η **ΕΕΕΑΕ** στα πλαίσια αυτής της νομοθεσίας αποφασίζει και για την εξυπηρέτηση των αναγκών του παιδιού από βοηθητικό προσωπικό, δηλαδή από σχολικό βοηθό/συνοδό.

(Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, 2017)

Ρόλος των συνοδών:

- Στην Κύπρο η συνοδός έχει το ρόλο αυτού που θα φροντίσει το παιδί (Κλεάνθους, Παπαλεξανδρή & Φτιάκα, 2012).
- Όταν αποφασιστεί ότι ένας μαθητής με αναπηρία χρειάζεται **συνοδό** για την στήριξη τόσο της δασκάλας όσο και του μαθητή θα ήταν καλό η συνοδός να αντιμετωπίζεται ως στήριγμα για όλους τους μαθητές της τάξης.
- Μ' αυτό τον τρόπο, παρέχεται η ευκαιρία στο δάσκαλο αλλά και στους άλλους μαθητές για επιπλέον εκπαίδευση και στήριξη.

- Ένας **συνοδός** μπορεί να βοηθήσει σε εργασίες όπως:
 - A) Καθοδήγηση μικρής ομαδικής διδασκαλίας που σχεδιάστηκε από τον δάσκαλο.
 - B) Υλικά συλλογής.
 - Γ) Παροχή βοήθειας για την προσωπική φροντίδα και άλλες φυσικές ανάγκες.
 - Δ) Παροχή βοήθειας στους μαθητές, ούτως ώστε να ακολουθήσουν τις οδηγίες που τους δίνονται από τον δάσκαλο.
 - E) Διευκόλυνση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών.
- Μέσα απ' αυτά η συνοδός μπορεί να βοηθήσει στην καλύτερη ποιότητα διδασκαλίας για τους μαθητές.

(McVay, 1998)

Προσόντα συνοδών:

- Για να προσληφθεί ένα άτομο ως συνοδός πρέπει να πληροί κάποια **προσόντα**:
- Απολυτήριο Λυκείου ή η πενταετής πείρα με παιδιά με αναπηρία σε ανάλογο ίδρυμα ή σχολείο.
- Δίπλωμα εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σε θέματα ειδικής εκπαίδευσης, νηπιαγωγού, νοσηλευτικής, κοινωνικού λειτουργού ή άλλου συναφούς διπλώματος με το επάγγελμα της συνοδού.
- Πιστοποιητικό υγείας από κυβερνητικό ιατρό.

➔ Πρόσωπα όμως τα οποία είναι α' και β' βαθμού συγγενείς με τα παιδιά με αναπηρία αποκλείονται.

(Σχολική Εφορεία Τσερίου, 2013)

Όροι εργασίας

- Οι **συνοδοί** πληρώνονται ελάχιστα με βάση τα καθήκοντα που εκτελούν και συχνά το επάγγελμά τους είναι **υποτιμημένο** (Giangreco, Edelman & Broer, 2001).
- Ο μισθός του συνοδού στην Κύπρο είναι €729 και δεν υπάρχει κάποια εξέλιξη στο συγκεκριμένο επάγγελμα, ούτε στο μισθό αλλά ούτε και στην ανέλιξη των ατόμων που εργάζονται ως συνοδοί.
- Το ωράριο εργασίας είναι από τις 7:15 μέχρι τις 13:35 με 20 λεπτά διάλειμμα κάθε μέρα.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Σκοπός της εμπειρικής έρευνας:

- Η παρούσα εργασία αποτελεί μια έρευνα που πραγματοποιήσαμε για τον ρόλο των συνοδών.
- **Βασικός σκοπός** της έρευνας μας ήταν να εξετάσουμε κατά πόσον οι συνοδοί στα σχολεία μας δρουν ως καταλύτες για την ένταξη ή ως διαχωριστικά τείχη για τους μαθητές, δεδομένου του σημερινού τους ρόλου.
- Η έρευνα αυτή επικεντρωνόταν στις περιπτώσεις 6 συνοδών σε 5 διαφορετικά νηπιαγωγεία στη Λευκωσία.

Δείγμα που χρησιμοποιήθηκε:

- Επιλέγηκαν πέντε νηπιαγωγεία στην επαρχία Λευκωσίας, τα οποία βρίσκονται σε αστική περιοχή, όπου και στα πέντε νηπιαγωγεία υπάρχει συνοδός.
- Σ' ένα νηπιαγωγείο υπάρχει ειδική μονάδα και παρατηρήσαμε 2 συνοδούς.
- Παρατηρήσαμε τις συνοδούς σε τάξεις προδημοτικής εκπαίδευσης καθώς και στην ειδική μονάδα.

- Οι **συμμετέχοντες** σ' αυτήν τη μελέτη ήταν:
 - 6 συνοδοί
 - 6 γονείς των παιδιών με αναπηρία
 - 6 παιδιά με αναπηρία.
- Από κάθε σχολείο συμμετείχαν η διευθύντρια, η ειδική δασκάλα, η δασκάλα της γενικής τάξης, η λογοθεραπεύτρια και οι συμμαθητές των παιδιών με αναπηρίες.
- Κάθε τάξη περίπου είχε 23 με 25 παιδιά.
- Πήραμε συνέντευξη από ένα συμμαθητή του κάθε παιδιού με αναπηρία σε κάθε σχολείο.

Πορτραίτα Συνοδών

Ερευνητικό ψευδώνυμο	Καταγωγή	Ηλικία	Προσόντα	Πείρα ως συνοδός	Επιμόρφωση	Προηγούμενες ασχολίες
Μαρία	Κύπρος	42	Νηπιαγωγός Πιστοποιητικό πρώτου βοηθού	8 χρόνια	√	12 χρόνια νηπιαγωγός
Χριστίνα	Κύπρος	47	Απολυτήριο Λυκείου	9 χρόνια	√	Δεν εργαζόταν
Σοφία	Κύπρος	34	Ειδική δασκάλα <u>Εργοθεραπεύτρια</u>	7 χρόνια	√	Δεν εργαζόταν
Έλενα	Κύπρος	47	Βρεφοκόμος	13 χρόνια	×	10 χρόνια νηπιαγωγός
Παναγιώτα	Ρωσία	46	Designer	19 χρόνια	√	Δεν εργαζόταν
<u>Μαριλένα</u>	Κύπρος	35	Διπλώματα: Ειδική αγωγή, Ψυχολογία	4 χρόνια	×	Δεν εργαζόταν

Μέσα συλλογής δεδομένων και ανάλυση δεδομένων

- Οι επισκέψεις μας στα σχολεία πραγματοποιηθήκαν από τα μέσα Μαρτίου μέχρι τα τέλη Απριλίου.
- Η έρευνα διήρκησε 4 εβδομάδες, σχεδόν όπου καθημερινά επισκεπτόμασταν 2 σχολεία.
- Αυτό γινόταν κυρίως για να μπορέσουμε να επισκεφθούμε αρκετές φορές το κάθε σχολείο αλλά και επειδή όλα τα σχολεία μας έδιναν χρονικό περιθώριο 2 με 3 ώρες.
- Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν **ημιδομημένες συνεντεύξεις** και **μη συμμετοχικές παρατηρήσεις**.
- **Συνεντεύξεις** λήφθηκαν από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και η διάρκεια τους ήταν περίπου 20 με 25 λεπτά, ενώ με τα παιδιά ήταν λίγο μικρότερη διάρκεια.
- Οι **συνεντεύξεις** αποτελούν ένα από τα πιο βασικά εργαλεία της ποιοτικής μεθόδου (Cohen & Manion, 1992).

- Πριν την έναρξη των **συνεντεύξεων** ενημερώσαμε τους εμπλεκόμενους φορείς ότι θα έπρεπε να τους ηχογραφήσουμε, αφού για την ανάλυση του περιεχομένου των απαντήσεων έπρεπε να γίνει η χρήση του μαγνητοφώνου (Verma & Mallick, 2004).
- Επιλέξαμε, επίσης, να κάνουμε **παρατηρήσεις** γιατί μ' αυτόν τον τρόπο παρατηρούμε ακριβώς ποιος είναι ο ρόλος της συνοδού, ποια είναι τα καθήκοντα της αλλά και αν τελικά η συνοδός δρα ως καταλύτης για την ένταξη ή ως διαχωριστικό τείχος.
- Τέλος, συνδυάσαμε και συγκρίναμε τα δεδομένα που συλλέξαμε μέσα από τις συνεντεύξεις, τις παρατηρήσεις και την ανάλυση επίσημων εγγράφων για να μπορέσει μ' αυτό τον τρόπο να επιτευχθεί η τριγωνοποίηση.
- Η καταγραφή και η ανάλυση των δεδομένων έγινε με **ποιοτική μέθοδο**, εφόσον θεωρήσαμε ότι είναι η πιο κατάλληλη σχετικά με την συγκέντρωση πληροφοριών που σχετίζονται με τις συνοδούς.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ



Είναι σημαντικός ο ρόλος της συνοδού ή όχι;

- Ο ρόλος της συνοδού στο σχολείο θεωρείται σημαντικός όπως τον αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι συνοδοί.
- Μέσα από τις απαντήσεις των συνοδών, φάνηκε ότι θεωρούν ότι ο ρόλος τους είναι σημαντικός για:
 - τη διευκόλυνση του έργου των γενικών δασκάλων και
 - την ομαλότερη ένταξη των παιδιών με αναπηρίες στο γενικό σχολείο.

- Μέσα από τις παρατηρήσεις που διενεργήσαμε και στα 5 σχολεία διαπιστώσαμε ότι ο ρόλος ενός συνοδού είναι σημαντικός, γιατί βοηθά τα παιδιά να ενταχθούν καλύτερα στη γενική τάξη.
- Στα συγκεκριμένα σχολεία που επισκεφθήκαμε αν δεν υπήρχαν οι συνοδοί, τα παιδιά με αναπηρίες θα παραμελούνταν και δε θα συμμετείχαν όσο θα έπρεπε κατά τη διάρκεια του μαθήματος.
- Οι απαντήσεις των συνοδών έδειξαν επίσης την απογοήτευση που νιώθουν σχετικά με τη σημαντικότητα του ρόλου τους, αφού οι περισσότεροι υποτιμούν το επάγγελμά τους και δεν αναγνωρίζουν την αξία τους.

- Μέσα από τις συνεντεύξεις που διενεργήσαμε, διαπιστώσαμε ότι κάποιοι θεωρούν το επάγγελμα της συνοδού κατώτερο και δε θα ήθελαν να το ασκήσουν ποτέ.
- Συγκεκριμένα, όταν ρωτήθηκε μια ειδική δασκάλα αν θα έκανε ποτέ το επάγγελμα της συνοδού ανέφερε:

«Μα ρε κοπέλες αν ήμουν διευθύντρια εννά μου άρεσκε να κάμω τον κτίστη, έχω εγώ την δουλειά μου είμαι ειδική δασκάλα για να πάω να κάμω την συνοδό; Και βέβαια όχι με καμία δύναμη ούτε και αν δεν είχα δουλειά θα εξασκούσα αυτό το επάγγελμα γιατί δεν είναι αυτό που έχω σπουδάσει, ο ρόλος των συνοδών είναι σημαντικός όμως».

 Η πιο πάνω απάντηση φανερώνει την υποτίμηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος και τη μη αναγνώριση όλων αυτών που κάνουν οι συνοδοί.

- Οι συνοδοί των παιδιών με αναπηρίες δυνητικά αποδεικνύονται ως πάρα πολύ σημαντικά πρόσωπα για να μπορεί να πραγματοποιηθεί ο θεσμός της ένταξης και έτσι πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον ανάλογο τρόπο (Φτιάκα, 2008).

Ποια είναι τα καθήκοντα των συνοδών;

- Οι συνοδοί όταν ρωτήθηκαν σχετικά με τα **καθήκοντα** που πρέπει να έχουν στο σχολείο, δήλωσαν ότι τα καθήκοντά τους αφορούν κατά κύριο λόγο το παιδί και συγκεκριμένα:
 - την ασφάλεια τους,
 - την αυτοεξυπηρέτησή τους και
 - γενικά με τις ανάγκες που μπορεί να έχει το παιδί κατά τη διάρκεια της μέρας.
- Μέσα όμως από τις επισκέψεις μας, παρατηρήσαμε ότι οι συνοδοί αναλαμβάνουν και άλλα καθήκοντα που δεν αφορούν το παιδί, αλλά έχουν να κάνουν γενικά με το σχολείο.

- Όλες οι συνοδοί εκτελούν καθήκοντα που αφορούν και το σχολείο είτε με δική τους θέληση είτε επειδή τους τα αναθέτουν η νηπιαγωγός της τάξης ή η διευθύντρια.
 - Γενικά, μέσα από τις απαντήσεις που μας δόθηκαν σχετικά με τα καθήκοντα που πρέπει να εκτελούν οι συνοδοί, φάνηκε ότι πιστεύουν ότι το κύριο μέλημα των συνοδών πρέπει να είναι το παιδί και αν υπάρχει χρόνος θα πρέπει να εκτελούν και τα καθήκοντα που τους αναθέτει το υπόλοιπο προσωπικό.
 - Όπως παρατηρήσαμε όμως σε κάποια σχολεία ανάθεταν επιπρόσθετες δουλείες στην συνοδό την ώρα που αυτή θα έπρεπε να είναι με το παιδί.
-  Οι συνοδοί δεν πρέπει να λειτουργούν σαν υποκατάστατα αλλά πρέπει να είναι μέσα στην τάξη για επιπλέον βοήθεια και κυρίως σε τάξεις που έχει διαφορετικές περιπτώσεις παιδιών, δηλαδή σε τάξεις όπου κρίνεται αναγκαίο να υπάρχουν δύο άτομα για να καλύψουν τις ανάγκες των παιδιών (McVay, 1998).



Σχέση συνοδού με το παιδί με αναπηρία

- Οι συνοδοί φαίνεται ότι αγαπούν τα παιδιά αλλά και εκείνα με τη σειρά τους, τους δείχνουν την αγάπη τους με διάφορους τρόπους.
- Η σχέση που έχουν οι συνοδοί με τα παιδιά με αναπηρίες φαίνεται και από αυτά που μας είπαν οι γονείς των παιδιών, οι οποίοι δήλωσαν ότι το παιδί τους έχει μια πάρα πολύ καλή σχέση με τη συνοδό και ότι υπάρχει μια αμοιβαία αγάπη μεταξύ τους.
- Μέσα από τις επισκέψεις που πραγματοποιήσαμε, διαπιστώσαμε ότι οι συνοδοί φαίνεται να έχουν μια **θετική στάση** απέναντι στο παιδί με αναπηρία αλλά και το ίδιο το παιδί απέναντι στη συνοδό.

- Παρατηρήσαμε ότι κάποια από τα παιδιά ήταν εξαρτημένα από τις συνοδούς, αφού κάποιες φορές παρατηρούσαμε ότι όταν ήταν μόνο τους τα παιδιά ένιωθαν ανασφάλεια.
- Η συνοδός δεν πρέπει να είναι συνέχεια με το παιδί γιατί αυτό έχει ως αποτέλεσμα την εξάρτηση του παιδιού.
- Παράλληλα όμως υπάρχει και η πιθανότητα τα άλλα παιδιά να μην πλησιάζουν το συγκεκριμένο παιδί λόγω της ύπαρξης της συνοδού.

 Οι γονείς των παιδιών με αναπηρίες αν και επαινούν τη δουλειά των συνοδών και συχνά είναι ευγνώμονες για την παρουσία τους, πολλές φορές εκφράζουν ανησυχίες για πιθανή **εξάρτηση** των παιδιών τους από αυτές και τονίζουν ότι ο ρόλος τους πρέπει να διαφοροποιηθεί.

(Φτιάκα, 2008)

➡ Σχέσεις συνοδού με τη γενική δασκάλα

- Μέσα από τις απαντήσεις που δόθηκαν καθώς και από τις παρατηρήσεις που διενεργήθηκαν διαπιστώθηκε ότι οι σχέσεις που έχουν οι συνοδοί με τις γενικές δασκάλες είναι αρκετά καλές.
- Το κλίμα που επικρατεί στο σχολείο είναι φιλικό και υπάρχει επικοινωνία μεταξύ τους.
- Δυστυχώς όμως δεν υπάρχει ουσιαστική συνεργασία μεταξύ τους και αυτό δεν μπορεί να ωφελήσει το ίδιο το παιδί.

➡ Κρίνεται απαραίτητη η συνεργασία όλων αφού όλοι τους είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή της ένταξης.

(Κλεάνθους, Παπαλεξανδρή & Φτιάκα, 2012)

- Καθ' όλη τη διάρκεια των επισκέψεών μας, δεν παρατηρήσαμε τη συνοδό και τη γενική δασκάλα να κουβεντιάζουν για το παιδί με αναπηρία και να προσπαθούν να βρουν τρόπους για να διευκολύνουν την ένταξή του.
- Η στενή συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών, των ειδικών εκπαιδευτικών αλλά και με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς είναι αναγκαία, αλλά δυστυχώς τα αποτελέσματα γ' αυτή την συνεργασία είναι πολύ φτωχά (Ζώνιου-Σιδέρη, 2006).

Επομένως...

- Με βάση τις παρατηρήσεις μας, ο ρόλος του γενικού δασκάλου σε συνδυασμό με τη συνοδό είναι πάρα πολύ σημαντικός.
- Για να έχουμε μια επιτυχημένη ένταξη πρέπει ο δάσκαλος της τάξης να διδάσκει όλα τα παιδιά ανεξαιρέτως χωρίς να αμελεί την διδασκαλία του παιδιού με αναπηρία και να μην έχει την ψευδαίσθηση ότι η συνοδός μπορεί να εκπαιδεύσει εξίσου το παιδί (Κλεάνθους, Παπαλεξανδρή & Φτιάκα, 2012).

Σχέση συνοδού με την ειδική δασκάλα

- Οι συνοδοί έχουν καλές σχέσεις με τις ειδικές δασκάλες και αυτό φαίνεται και μέσα από τις απαντήσεις που μας έδωσαν όταν ρωτήθηκαν για το ποια είναι η σχέση μεταξύ τους.
- Οι συνοδοί και οι ειδικές δασκάλες δήλωσαν ότι συνεργάζονται μεταξύ τους και προσπαθούν να επιλύουν τα διάφορα προβλήματα που προκύπτουν για το καλό των παιδιών με αναπηρίες.
- Συγκεκριμένα, στην Ειδική Μονάδα παρατηρήσαμε ότι όντως συνεργάζονται μεταξύ τους και θέλουν να βοηθούν τα παιδιά για να προοδεύουν.
- Μέσα όμως από τις επισκέψεις μας διαπιστώσαμε ότι η ειδική δασκάλα έχει ηγετικό ρόλο και συνεχώς λέει στις συνοδούς τι πρέπει να κάνουν και οι ίδιες ακολουθούν τις οδηγίες της.

- Γενικά, μέσα από τις επισκέψεις που υλοποιήσαμε γενικά στα σχολεία, διαπιστώσαμε ότι οι συνοδοί και οι ειδικοί δάσκαλοι έχουν αρκετά καλές σχέσεις μεταξύ τους αλλά δεν συνεργάζονται.
- Στο μοναδικό σχολείο που υπάρχει συνεργασία μεταξύ της ειδικής δασκάλας και των συνοδών είναι στο νηπιαγωγείο που έχει Ειδική Μονάδα.

➡ Μια απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχή ένταξη των παιδιών με αναπηρίες στη γενική τάξη, είναι η στενή συνεργασία μεταξύ των γενικών εκπαιδευτικών, των ειδικών εκπαιδευτικών, των γονέων αλλά και γενικά με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

(Ζώνιου-Σιδέρη, 2006)

- Η εμπλοκή αλλά και η συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων στο σχεδιασμό εκπαιδευτικής και ενταξιακής διαδικασίας είναι απαραίτητη.

➡ Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει συνεργασία της συνοδού με την ειδική δασκάλα, γιατί η κάθε μία μπορεί να βοηθήσει το παιδί μ' ένα διαφορετικό τρόπο.

➡ Έτσι, η ειδική δασκάλα θα ενημερώνει τη συνοδό για την εκπαίδευση του παιδιού, ενώ η συνοδός θα δίνει αναφορά για την πλήρη εικόνα του παιδιού, αφού εκείνη περνά περισσότερο χρόνο μαζί του.

➔ Σχέσεις των συνοδών με τους γονείς

- Οι **συνοδοί** και οι **γονείς** όταν ρωτήθηκαν αν έχουν καλές σχέσεις μεταξύ τους δήλωσαν ότι έχουν πολύ καλές σχέσεις και ενημερώνουν ο ένας τον άλλο για το παιδί.
- Δύο συνοδοί όμως όταν ρωτήθηκαν δήλωσαν ότι δεν έρχονται καθόλου σε επαφή με τους γονείς και έχουν τυπική σχέση μαζί τους.
- Δήλωσαν επίσης ότι δεν πρέπει να έχουν σχέση με τους γονείς του παιδιού που συνοδεύουν επειδή δεν έχουν τις απαραίτητες γνώσεις έτσι ώστε να μπορέσουν να διαχειριστούν θέματα αναπηρίας.
- Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνάς μας οι τέσσερις από τις έξι συνοδούς δήλωσαν ότι πρέπει να υπάρχει επικοινωνία μεταξύ των γονέων και των συνοδών.

➔ Είναι σημαντικό να υπάρχει επαφή των γονιών με τους συνοδούς είτε έχουν γνώσεις είτε όχι, γιατί μέσα απ' αυτήν θα συζητούν για διάφορα θέματα που αφορούν τα παιδιά και μ' αυτόν τον τρόπο θα βοηθούν και το ίδιο το παιδί να προοδεύει σε διάφορους τομείς.

- Μία διευθύντρια δήλωσε ότι πρέπει να υπάρχει **ισότητα** μεταξύ των παιδιών και η δασκάλα θα πρέπει να συζητά με τους γονείς όλων των παιδιών που βρίσκονται μέσα στην τάξη τους.

➡ Είναι σημαντικό να αντιμετωπίζονται όλα τα παιδιά **ισότιμα** από τη δασκάλα της γενικής τάξης, αλλά θεωρούμε ότι δεν είναι πάντα σωστό η συνοδός να παραπέμπει το γονιό στη δασκάλα.

- Μέσα από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με τους γονείς φάνηκε ότι επιθυμούν να έρχονται σε επαφή με τις συνοδούς, γιατί μ' αυτόν τον τρόπο συνεργάζονται καλύτερα για το ίδιο το παιδί.

Όπως αναφέρει η Μπούτσκου, το 2008:

- ➡
- Για να έχει νόημα η συμμετοχή των γονέων, πρέπει να λειτουργεί ως μια δυναμική σχέση που θα εξελίσσεται, θα μετεξελίσσεται και θα χαρακτηρίζεται από αμοιβαίο σεβασμό και διάθεση για διάλογο.

(Κλεάνθους, Παπαλεξανδρή & Φτιάκα, 2012)

➡ **Απόψεις γονέων σχετικά με το ρόλο των συνοδών**

- Οι γονείς πιστεύουν ότι είναι σημαντικός ο ρόλος των συνοδών, γιατί βοηθούν τα παιδιά τους να ανταπεξέλθουν σε διάφορες καταστάσεις στο σχολείο.
- Δήλωσαν, επίσης, ότι οι συνοδοί θα πρέπει να παρέχουν **ασφάλεια**, να βοηθούν στην **αυτοεξυπηρέτηση** αλλά και στην **κοινωνικοποίηση**.

➡ Τονίζεται ότι ο κύριος ρόλος των συνοδών σχετίζεται με την ασφάλεια και την φροντίδα των παιδιών και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παραγνωρίζεται η συμβολή τους στο παιδαγωγικό έργο.

(Φτιάκα & Παλμύρη, το 2006)

- Όταν ρωτήθηκαν ένας γονέας και μια γιαγιά για το ρόλο ενός συνοδού δήλωσαν ότι οι συνοδοί πρέπει να θέτουν όρια στη συμπεριφορά των παιδιών, να τους ελέγχουν καθ' όλη τη διάρκεια της μέρας και να είναι ειλικρινείς μαζί τους.

Γενικά...

- Μέσα από τις απαντήσεις που μας δόθηκαν, φάνηκε ότι οι γονείς και οι κηδεμόνες των παιδιών θεωρούν ότι είναι πολύ σημαντικό οι συνοδοί να δείχνουν αγάπη στο παιδί τους.
- Πιστεύουν, ακόμη, ότι οι συνοδοί πρέπει να προσέχουν το παιδί, να ξέρουν πώς θα το χειρίζονται αλλά και να έχουν επαφή μαζί τους για να τους ενημερώνουν.
- Οι γονείς που δήλωσαν ότι οι συνοδοί, πρέπει να θέτουν όρια συμπεριφοράς στα παιδιά τους, ήταν εκείνοι που έχουν παιδιά με ΔΕΠΥ και προβλήματα συμπεριφοράς, ενώ οι γονείς που ήθελαν να παρέχεται ασφάλεια και γενικά βοήθεια στα παιδιά τους, ήταν εκείνοι που έχουν παιδιά με νοητική αναπηρία, αυτισμό και τύφλωση.

Επομένως...

- Μέσα απ' αυτές τις απαντήσεις φαίνεται ότι ο κάθε γονιός αντιλαμβάνεται διαφορετικά το ρόλο της συνοδού, ανάλογα με το τι είδους αναπηρία έχει το παιδί του.

Είναι ικανοποιητικά τα προσόντα των συνοδών που βρίσκονται στα σχολεία;

- Οι συνοδοί όταν ρωτήθηκαν για τα **προσόντα** που είχαν πριν ξεκινήσουν, κάποιες είχαν δηλώσει ότι είτε είχαν σπουδάσει ειδική εκπαίδευση, είτε ότι είχαν σπουδάσει κάτι σχετικό με παιδιά είτε απλά δήλωναν ότι ήταν μητέρες.
- Είναι σημαντικό οι συνοδοί να έχουν προσόντα, γιατί στο συγκεκριμένο επάγγελμα δεν αρκεί απλά να είναι κάποιος γονιός για να μπορέσει να ανταπεξέλθει, αλλά θα πρέπει να έχει τις απαραίτητες γνώσεις για να μπορέσει να ασκήσει αυτό το επάγγελμα με το σωστό τρόπο.
- Οι συνοδοί, επίσης, όταν ρωτήθηκαν για το αν τα προσόντα που είχαν στην αρχή άλλαξαν με το πέρασμα του χρόνου, δήλωσαν ότι ένιωθαν περισσότερο καταρτισμένες.

- Οι περισσότεροι δήλωσαν ότι οι συνοδοί πρέπει να γνωρίζουν πληροφορίες για την αναπηρία που έχει το παιδί και γενικά να είναι επιστημονικά καταρτισμένες, γιατί μ' αυτόν τον τρόπο θα μπορούν να ανταπεξέρχονται καλύτερα στις διάφορες καταστάσεις και δυσκολίες που προκύπτουν.
- Κάποιοι άλλοι εκπαιδευτικοί, επίσης, δήλωσαν ότι είναι σημαντικό οι συνοδοί να έχουν υπομονή αλλά και να είναι συνεργάσιμες ακολουθώντας οδηγίες και υποδείξεις από τους άλλους.
- Μία ειδική δασκάλα ανέφερε ότι οι συνοδοί πρέπει να παίρνουν πρωτοβουλίες σε κάποιο βαθμό, όμως μέσα από τις επισκέψεις μας διαπιστώσαμε ότι κάθε φορά που οι συνοδοί έπαιρναν πρωτοβουλίες, τους έλεγε ότι θα έπρεπε να ακολουθήσουν τις δικές της υποδείξεις.

 Τα πιο πάνω σημεία φανερώνουν την υποτίμηση που έχουν απέναντι στις συνοδούς, αφού θεωρούν ότι πρέπει να τους υποδεικνύουν τι πρέπει να κάνουν.

- Αν και οι γονείς δηλώνουν ότι είναι ευχαριστημένοι από τις συνοδούς και το έργο που επιτελούν, συχνά φαίνεται να παρουσιάζονται προβληματισμένοι και πολλές φορές ακόμη και ανήσυχοι.
- Αυτό όπως μας ανέφεραν συμβαίνει επειδή κάποιοι από τις συνοδούς που προσλαμβάνονται δεν έχουν τα ανάλογα προσόντα και τις απαραίτητες γνώσεις που πρέπει να έχουν.

 Οι γονείς αναγκαστικά συμβιβάζονται με μια κατάσταση που δεν τους βρίσκει και τόσο σύμφωνους, αφού κάποιοι γονείς πιστεύουν ότι εξαιτίας του χαμηλού μισθού που παίρνουν οι συνοδοί, δεν υπάρχει ενδιαφέρον από άλλα άτομα με περισσότερα προσόντα.

(Φτιάκα & Παλμύρη, 2006)

- Πολλοί θεωρούν ως σημαντικά προσόντα των συνοδών την πείρα, την υπομονή, την θέληση αλλά και την ικανότητα τους να δίνουν πολλή αγάπη στα παιδιά.
- Είναι αρκετά θετικό μια συνοδός να έχει τις πιο πάνω ιδιότητες, αλλά τα προσόντα που ζητούνται με βάση το νόμο είναι ελάχιστα και σχεδόν μηδαμινά.
- Μέσα από τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους γονείς, φάνηκε ότι πιστεύουν ότι οι συνοδοί δεν πρέπει να είναι υπεύθυνες μόνο για την ασφάλεια και τη φροντίδα των παιδιών, αλλά θα πρέπει να είναι υπεύθυνες και για την εκπαίδευσή τους.

Επομένως, μέσα από τις επισκέψεις που πραγματοποιήσαμε διαπιστώσαμε ότι:

- Τα προσόντα που έχουν οι συνοδοί στα σχολεία αφορούν την φροντίδα, την αγάπη και την ασφάλεια των παιδιών, ενώ τα προσόντα που αφορούν την εκπαίδευση των συνοδών, δεν είναι και τόσο ικανοποιητικά.
- Η επιμόρφωση είναι ένα σημαντικό κομμάτι που πρέπει να γίνεται σε όλους τους συνοδούς, έτσι ώστε να μπορούν να μαθαίνουν νέα πράγματα σχετικά με το χώρο της Ειδικής Εκπαίδευσης και να τα εφαρμόζουν στο επάγγελμά τους.
- Οι γενικές δασκάλες δε δίνουν την κατάλληλη σημασία και προσοχή στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρίες και έτσι αν οι συνοδοί επιμορφώνονται θα μπορέσουν να τα βοηθήσουν τα παιδιά να προοδεύσουν στο μαθησιακό κομμάτι.

Συνεπώς...

- Η μη επιμόρφωση των συνοδών από το κράτος ίσως οδηγήσει στα αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που επιδιώκονται μέσα από την ένταξη.
- Οι συνοδοί ίσως να συμβάλλουν στην απομόνωση του παιδιού με αναπηρία από τους συνομηλίκους του ή στην παραμέληση του παιδαγωγικού έργου για χάριν της φροντίδας.

➡ Είναι ικανοποιητικός ο μισθός των συνοδών;

- Οι **συνοδοί** θεωρούν ότι δεν πρέπει να παίρνουν μόνο €729 αλλά περισσότερα, γιατί πιστεύουν ότι το συγκεκριμένο επάγγελμα είναι απαιτητικό και δύσκολο και οι περισσότεροι το υποτιμούν.
- Θεωρούν ότι είναι χαμηλόμισθοι και ότι δεν υπάρχει κάποια προοπτική να αυξηθεί ο μισθός τους.
- Οι συνοδοί πληρώνονται ελάχιστα με βάση τα καθήκοντα που εκτελούν και συχνά το επάγγελμα τους είναι **υποτιμημένο** (Giangreco, Edelman & Broer, 2001).
- Κάποιοι δήλωσαν ότι θα μπορούσε να ήταν καλύτερος ο μισθός για τις συνθήκες ζωής που επικρατούν στη σημερινή εποχή ενώ κάποιοι δήλωσαν ότι είναι ικανοποιητικός.

- Εξαίρεση αποτέλεσε μια **συνοδός** αφού δήλωσε ότι είναι ικανοποιημένη με βάση το ωράριο εργασίας τους.
- Θεωρεί ότι είναι ένας καλός μισθός, με βάση τα δεδομένα που υπάρχουν στη σημερινή εποχή αλλά και με βάση τις ώρες που εργάζεται.
- Το μόνο που ίσως θα έπρεπε να αλλάξει είναι να αυξηθούν τα προνόμια τους, αφού απ' όσο γνωρίζουμε δεν έχουν αρκετά και εκτός αυτού έχουν και την αβεβαιότητα για το αν θα συνεχίσουν να εργάζονται την επόμενη σχολική χρονιά.
- Οι ίδιοι οι γονείς, ακόμη, θέτουν έντονα το θέμα της μισθοδοσίας και της διαφοράς που υπάρχει στο μισθό τους, εφόσον είναι κοινά παραδεκτό ότι τόσο η ειδική δασκάλα όσο και η συνοδός τις περισσότερες φορές κάνουν την ίδια δουλειά (Φτιάκα, 2008).

Η παρουσία της συνοδού επηρεάζει τη σχέση του παιδιού με αναπηρία με τα υπόλοιπα παιδιά;

- Αρχικά, θεωρήσαμε σημαντικό να παραθέσουμε τα αυτούσια λόγια των συνοδών από το σχολείο το οποίο περιλαμβάνει ειδική μονάδα. Συγκεκριμένα, μια συνοδός ανέφερε:
- *«Όχι δεν νομίζω. Έχω δει περιπτώσεις που απομακρύνονται τα παιδιά μέσα από τα χρόνια που δουλεύω, αλλά εδώ όχι αν και φέτος τα μωρά της ένταξης τα θέλουν, θέλουν να παίζουν μαζί τους, τους αποδέχονται, τους βάζουν στα παιχνίδια. Τα μωρά τα δικά μας πολλές φορές κάμουν μόνα τους πράγματα αλλά δεν υπάρχει αυτό το πράγμα εδώ. Τα αγαπάνε πάρα πολλά, θέλουν να είναι μαζί με τα μωρά, να κάτσουν στην τραμπάλα ή κάποια μωρά τραβούν τα μωρά της μονάδας να παίζουν. Έχουν καλή σχέση».*
(Παναγιώτα – συνοδός)
- *«Προσεγγίζουν τα άλλα παιδιά, εν επρόσεξα αποστασιοποίηση, όι όι έρκονται τα άλλα τα παιδιά εν έχουμε έτσι θέμα».* (Έλενα – συνοδός)

- Μέσα από τις απαντήσεις φαίνεται αρχικά ο διαχωρισμός που κάνει η ίδια συνοδός στα παιδιά αφού χαρακτηρίζει τα παιδιά ως τα «μωρά τα δικά μας».
- Επομένως, διαχωρίζει τα παιδιά της ειδικής μονάδας με τα παιδιά της γενικής τάξης.
- Μέσα από τις επισκέψεις μας, διαπιστώσαμε ότι κάτι τέτοιο δε συμβαίνει, αφού παρατηρήσαμε ότι τα παιδιά με αναπηρία ειδικά το διάλειμμα τρέχουν και παίζουν μόνοι τους και δεν έχουν κάποια σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά.
- Αυτό επιβεβαιώνεται και από τους **συμμαθητές** των παιδιών οι οποίοι όταν ρωτήθηκαν αν παίζουν μαζί τους ή με άλλα παιδιά της ειδικής μονάδας δήλωσαν ότι τα παιδιά είναι μόνοι τους.

- Επομένως, μέσα από τις απαντήσεις που δόθηκαν φάνηκε ότι οι συνοδοί πιστεύουν ότι δεν επηρεάζουν με την παρουσία τους τη σχέση του παιδιού με αναπηρία με τα υπόλοιπα παιδιά, ενώ μέσα από τις επισκέψεις μας παρατηρήσαμε ότι τα παιδιά επηρεάζονται από τη συνοδό.
- Έτσι, μπορεί να προκληθούν σοβαρά προβλήματα στην πραγματική ένταξη των παιδιών με αναπηρίες, εφόσον φαίνεται πως η υπερεξάρτηση των συνοδών δημιουργεί δυσκολίες στην αλληλεπίδραση των παιδιών με αναπηρίες με τους συνομήλικους τους.
- Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να χάνεται μια καλή ευκαιρία για το παιδί με αναπηρία να έρθει σε επαφή με τους συμμαθητές του, εμποδίζοντας έτσι ένα από τους πιο βασικούς σκοπούς της συνεργατικής μάθησης που είναι το να μαθαίνει ο ένας συμμαθητής από τον άλλο συμμαθητή (Κλεάνθους, Παπαλεξανδρή & Φτιάκα, 2012).

- Γι' αυτό το λόγο, πιστεύουμε ότι οι συνοδοί θα πρέπει να αφήσουν τα παιδιά με αναπηρίες να ανεξαρτητοποιηθούν πραγματικά και να μην είναι συνέχεια μαζί τους, έτσι ώστε τα παιδιά να μπορούν να κοινωνικοποιούνται και να κάνουν φίλίες.
- Η παρουσία της συνοδού μπορεί να τονίσει τη **διαφορά** του παιδιού από τα άλλα παιδιά τη στιγμή που κύριο μέλημα είναι να υποβαθμίσουμε τις διαφορές και να τονίσουμε τις ομοιότητες. Ακόμα, τα άλλα παιδιά πιστεύουν ότι τα παιδιά με αναπηρία έχουν ως συντροφιά τη συνοδό και έτσι δεν τα πλησιάζουν. Αυτό είναι καταστροφικό για την κοινωνικοποίηση του παιδιού (Φτιάκα, 2008).

Η οπτική των συνοδών για τη φιλοσοφία της ένταξης

- Οι συνοδοί ρωτήθηκαν τι πιστεύουν για τη συγκεκριμένη φιλοσοφία και δύο απ' αυτές δήλωσαν ότι όλα τα παιδιά πρέπει να εντάσσονται στο γενικό σχολείο, εφόσον πραγματοποιηθούν κάποιες αλλαγές.
- Οι απαντήσεις αυτές, δείχνουν ότι οι συνοδοί έχουν μια σωστή προσέγγιση περί **ένταξης** και αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι και οι δύο συνοδοί σπούδασαν Ειδική Εκπαίδευση και γνωρίζουν για τις διάφορες φιλοσοφίες που επικρατούν στο χώρο αυτό.
- Οι υπόλοιπες **συνοδοί** όταν ρωτήθηκαν για το τι πιστεύουν για τη φιλοσοφία της ένταξης, δήλωσαν όλες ότι τα παιδιά που έχουν σοβαρή μορφή αναπηρίας θα πρέπει να πηγαίνουν στο ειδικό σχολείο, ενώ τα παιδιά που έχουν «ελαφρά» μορφή αναπηρίας θα πρέπει να πηγαίνουν στο γενικό σχολείο.
- Οι απαντήσεις τους φανερώνουν την **άγνοια** που έχουν οι συνοδοί όσον αφορά τη φιλοσοφία της ένταξης.
- Φαίνεται ότι διαχωρίζουν τα παιδιά ανάλογα με το βαθμό αναπηρίας που έχουν.
- Πιστεύουν ότι αν εντάσσονται τα παιδιά με σοβαρή μορφή αναπηρίας στο γενικό σχολείο, τότε τα υπόλοιπα παιδιά θα στερηθούν το δικαίωμα της εκπαίδευσης, αφού θα παρέχεται περισσότερη σημασία και προσοχή στα παιδιά με αναπηρίες.

- Το σχολείο πρέπει να γίνει ένα σχολείο το οποίο θα αγκαλιάσει όλα τα παιδιά και θα είναι για όλους ανεξαιρέτως.
- Κρίνεται απαραίτητη η αλλαγή της στάσης όλων των εμπλεκόμενων φορέων που βρίσκονται μέσα στην τάξη αλλά και η **επιμόρφωση** τους, η οποία διαδραματίζει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο.

 Αυτό αποτελεί μια προϋπόθεση του ενταξιακού συστήματος.

(Κλεάνθους, Παπαλεξανδρή & Φτιάκα, 2012)

Η συνοδός λειτουργεί ως καταλύτης της ένταξης ή ως διαχωριστικό τείχος;

- Κάποιες από τις **συνοδούς** δήλωσαν ότι λειτουργούν ως **καταλύτες της ένταξης**, αφού οι ίδιες θεωρούν ότι βοηθούν στην ομαλότερη ένταξη των παιδιών στο γενικό σχολείο.
- Μέσα από τις επισκέψεις μας, διαπιστώσαμε ότι ειδικά μέσα στις τάξεις οι συνοδοί λειτουργούν ως διαχωριστικό τείχος της ένταξης, αφού με την συνεχή παρουσία τους πίσω από το παιδί, εμποδίζουν την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση των παιδιών μεταξύ τους.
- Κάποιες άλλες **συνοδοί**, επίσης δήλωσαν ότι κάποιες φορές οι συνοδοί λειτουργούν ως καταλύτες της ένταξης και κάποιες φορές ως διαχωριστικό τείχος.

- Η συνοδός φαίνεται να θεωρεί ότι λειτουργεί ως διαχωριστικό τείχος στην περίπτωση που το παιδί με αναπηρία βγαίνει από την τάξη και πηγαίνει μαζί του για να τον επιβλέπει.
- Σ' αυτήν την περίπτωση, η συνοδός θα πρέπει να γνωρίζει πώς θα πρέπει να διαχειριστεί το συγκεκριμένο παιδί, έτσι ώστε με ειδικούς χειρισμούς να του κεντρίσει το ενδιαφέρον και να τον κάνει να παραμείνει στην τάξη.
- Σ' αυτό το σημείο, φαίνεται η σημαντικότητα της επιμόρφωσης των συνοδών, οι οποίοι πρέπει να γνωρίζουν πώς πρέπει να αντιμετωπίζονται διάφορες συμπεριφορές και καταστάσεις που προκύπτουν.

- Παράλληλα, κρίνουμε αναγκαίο και η ίδια η γενική δασκάλα να γνωρίζει πώς θα προσεγγίσει το παιδί, αφού μπορεί να σχεδιάζει και να οργανώνει τα μαθήματα που διδάσκει με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες όλων των παιδιών ανεξαιρέτως.
- Οι δάσκαλοι της γενικής τάξης είναι τα μοναδικά άτομα που μπορούν να επηρεάσουν ατομικά τις ευκαιρίες, την καθοδήγηση και τα αποτελέσματα όλων των μαθητών που βρίσκονται στη γενική τάξη.
- Συνεπώς, οι δάσκαλοι είναι τα πρόσωπα που εγκαθιδρύουν το κλίμα της σχολικής κοινότητας (Giangreco & Doyle, 2007).

- Όσον αφορά τις σχέσεις των παιδιών με αναπηρίες και των παιδιών χωρίς αναπηρίες, η συνοδός λειτουργεί ως διαχωριστικό τείχος, αφού η παρουσία της εμποδίζει τις περισσότερες φορές να αναπτυχθούν σχέσεις μεταξύ των παιδιών.
- Η ελλιπής επιμόρφωση των συνοδών μπορεί να λειτουργήσει ως διαχωριστικό τείχος για τα παιδιά με αναπηρίες, αφού δεν μπορούν να τα βοηθήσουν στο εκπαιδευτικό κομμάτι.
- Στο μόνο κομμάτι που θεωρούμε ότι ίσως η συνοδός να λειτουργεί ως καταλύτης της ένταξης, είναι ότι αν δεν υπήρχαν οι συνοδοί τα παιδιά με αναπηρίες δε θα μπορούσαν να ενταχθούν στη γενική τάξη.



Επομένως, οι συνοδοί θεωρούνται πάρα πολύ σημαντικά άτομα για την υλοποίηση του θεσμού της ένταξης (Φτιάκα & Παλμύρη, 2006).

- Στην παρούσα φάση ο θεσμός της συνοδού λειτουργεί με λανθασμένο τρόπο και έτσι αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην βοηθάει στο να έχουμε τα επιθυμητά αποτελέσματα που δεν είναι άλλα από την ισότιμη συμμετοχή στο γενικό σχολείο με την επιτυχή ένταξη τους.
- Έτσι, ο ρόλος των συνοδών στην Κύπρο πρέπει να διερευνηθεί εκτενώς και πώς αυτός επηρεάζει την ενταξιακή εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρίες (Κλεάνθους, Παπαλεξανδρή & Φτιάκα, 2012).

➡ Συμπερασματικά, κρίνεται αναγκαία η αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας του θεσμού των συνοδών. Αυτό που πρέπει να γίνει είναι η επιμόρφωση των συνοδών πάνω στο ρόλο τους ως καταλύτες της ένταξης και όχι ως διαχωριστικά τείχη και έτσι ο θεσμός της ένταξης αυτός μετά από δεκαεννιά χρόνια που έχει ψηφιστεί να υλοποιηθεί με επιτυχία και να οδηγηθούμε σιγά-σιγά στην Ενιαία Εκπαίδευση που είναι και ο απώτερος σκοπός μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Αγγλόφωνες αναφορές**

Cohen, L. & Manion, L. (1992). *Research methods in education* (3rd edition). London: Routledge.

Giangreco, M. F., Edelman, S.W. & Broer, S.M. (2001). Respect, appreciation, and acknowledgement of paraprofessionals who support students with disabilities. *Exceptional Children*, 67 (4): 485-498.

Giangreco, M. F., Halvorsen, A., Doyle, M.B. & Broer, S.M. (2004). Alternatives to overreliance on paraprofessionals in inclusive schools. *Journal of Special Education Leadership*, 17(2): 82-90.

Giangreco, M. F., & Doyle, M.B. (2007). Teacher assistants in inclusive schools. In L. Florian (Ed.), *The SAGE handbook of special education* (pp. 429-439). London: Sage.

McVay, P. (1998). Paraprofessionals in the Classroom: What Role Do They Play?. *Disability Solutions*, 3(1), 1-15.

Verma, G. K. & Mallick, K. (2004). (Μτφ. Ε. Γρίβα). *Εκπαιδευτική Έρευνα - θεωρητικές προσεγγίσεις και τεχνικές*. Αθήνα: Τυπωθήτω/Δαρδανός.

- **Ελληνόφωνες αναφορές**

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2006). Ένταξη: Μια εκπαιδευτική προοπτική για το σημερινό σχολείο;.Στους Φτιάκα, Ε., Γαγάτσης, Α., Ηλία, Ι., &Μοδέστου, Μ. (επιμ). *Η Σύγχρονη Εκπαιδευτική Έρευνα στην Κύπρο* (755-768), Πρακτικά 9ου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου, 2-3 Ιουνίου 2006, Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Ιωάννου, Ν. & Φτιάκα, Ελένη. (2014). Η ένταξη ως δικαίωμα η ως εμπόδιο στην εκπαίδευση του παιδιού με ειδικές ανάγκες; Μια μελέτη περίπτωσης παιδιού με ΔΕΠ-Υ στο γενικό σχολείο. Στους Κυριακίδης, Λ.,Τσαγγαρίδου, Ν., Συμεωνίδου, Σ., Μάυρου, Κ., Συμεού, Λ. Φτιάκα, Ε., & Ηλία, Ι. (επιμ). *Μπροστά στις Εκπαιδευτικές Προ(σ)κλήσεις: Από τη θέση και την αντίθεση στη σύνθεση* (386-396), Πρακτικά 13ου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου, 10-11 Οκτωβρίου 2014, Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Κλεάνθους, Α., Παπαλεξανδρή, Τ. & Φτιάκα, Ε. (2012). Ο ρόλος της συνοδού στα πλαίσια της ενταξιακής εκπαίδευσης. Στους [Τσαγγαρίδου, Ν., Μάυρου, Κ., Συμεωνίδου, Σ., Φτιάκα, Ε., Συμεού, Λ. & Ηλία, Ι. \(επιμ\). 'Η Κρίση και ο ρόλος της Παιδαγωγικής: Θεσμοί, Αξίες, Κοινωνία'](#) (254-263), Πρακτικά 12ου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου, 8-9 Ιουνίου 2012, Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Σχολική εφορεία Τσερίου. (2013). *Παράρτημα Γ - Όροι και συνθήκες εργοδότησης Σχολικών Συνοδών/Βοηθών για παιδιά με ειδικές ανάγκες*. Λευκωσία

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2009). *Εγκύκλιος 19.1.2009*. Λευκωσία.

Φτιάκα, Ε. & Παλμύρη, Ν. (2006). Ο ρόλος των συνοδών των ανάπηρων μαθητών/τριών στο πλαίσιο του θεσμού της ένταξης. Στους [Φτιάκα, Ε., Γαγάτσης, Α., Ηλία, Ι. & Μοδέστου, Μ. \(Επιμ\). 'Η Σύγχρονη Εκπαιδευτική Έρευνα στην Κύπρο' \(713-724\), Πρακτικά 9ου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου, 2-3 Ιουνίου, 2006, Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Κύπρου.](#)

Φτιάκα, Ε. (2008). Η ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο μέσα από τα μάτια των γονιών: Επιτυχίες, προβλήματα και συνεργασία ανάμεσα στην οικογένεια και το σχολείο. Στο Ε. Φτιάκα (επιμ). (2008), *Περάστε για έναν καφέ. Σχέσεις οικογένειας και σχολείο στην κόψη της διαφορετικότητας* (σσ.123-215). Αθήνα: Ταξιδευτής.

Ένα Μεγάλο
Ευχαριστώ !

